

O'ZBEKISTONDA MAHALIY SOLIQLAR

Abduraxmonova Gulmira Sobir qizi

Termiz Davlat universiteti

Iqtisodiyot yo'nalishi, Magistratura boschiqi 1-kurs talabasi.

Orcid: 0009-0003-8381-1000

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17758108>

Annotatsiya. Ushbu maqolada, O'zbekistonda mahalliy soliqlar haqida fikr va mulohazalar yuritiladi. O'zbekiston Respublikasi soliq tizimi milliy (davlat darajasidagi) soliqlar va mahalliy soliqlar va yig'implarni birlashtirgan holda tuzilgan bo'lib, ular viloyat, tuman va shahar hokimliklari byudjetlarini qo'llab-quvvatlash uchun juda muhimdir. Mahalliy soliqlar-bu vosita fiskal federalizm, mahalliy hokimiyatlarga mahalliy ishlarni, infratuzilmani, xizmatlarni va ma'muriy funktsiyalarni boshqarish uchun resurslarni taqdim etish.

Kalit so'zlar: mahalliy soliqlar, soliq tizimi, soliq turlari, byudjet, huquqiy asoslar, moliya, rivojlantirish.

Kirish. Mahalliy soliqqa tortishning tarkibi, huquqiy asoslari va so'nggi o'zgarishlarni tushunish O'zbekistonda fiskal markazsizlashtirish, mintaqaviy rivojlanish va davlat moliyasini baholash uchun muhimdir. Respublika darajasidagi soliqlar, korporativ foyda solig'i, qo'shilgan qiymat solig'i, aksiz solig'i, jismoniy shaxslarning daromadlariga soliq, yer qaridan foydalanish, suv resurslaridan foydalanish va boshqalar. Mahalliy soliqlar va majburiy to'lovlar, milliy qonun hujjatlarida belgilangan doirada mahalliy hokimiyat organlari tomonidan belgilanadi. Mahalliy soliqlar mahalliy byudjetlarga, ko'pincha davlat xizmatlarini, mahalliy infratuzilmani va mintaqaga xos ehtiyojlarni qo'llab-quvvatlash uchun ajratiladi¹.

Shuni ta'kidlash kerakki, milliy soliqlar markazlashtirilgan tarzda belgilanadigan va boshqariladigan bo'lsada, mahalliy soliqlar odatda milliy darajada belgilangan chegaralar doirasida belgilanadi. Mahalliy hokimiyat organlari ba'zi mahalliy soliqlar va yig'implarni qo'llash yoki to'g'irlashda o'z ixtiyoriga ega. O'zbekiston Respublikasi soliq tizimida fuqarolar va tashkilotlardan federal va mahalliy darajada undiriladigan majburiy to'lovlar majmui. Ushbu to'lovlar davlat faoliyatini moliyalashtiradi: jamoat tovarlari, infratuzilma, ijtimoiy himoya, mintaqaviy rivojlanish va boshqa funktsiyalarni ta'minlash². O'zbekistondagi soliqlarning asosiy turlari, ularni "milliy" va "mahalliy" deb tasniflashning o'ziga xos xususiyatlari, shuningdek amaliy qo'llanilishi - soliq yuki va soliq majburiyatlarining amalda bajarilishi sifatida ko'rib chiqiladi.

Amaldagi O'zbekiston Respublikasi soliq kodeksi va byudjet qonunchiligiga muvofiq soliqlar tizimi milliy va mahalliy soliqlarga bo'linishga asoslanadi. Milliy soliqlar qonun hujjatlarida respublika darajasida belgilanadi. O'zbekiston Respublikasi davlat soliq qo'mitasi tomonidan boshqariladi. Ushbu soliqlar butun mamlakat bo'ylab qo'llaniladi³.

Mahalliy soliqlar va yig'implar - bu viloyatlar, shaharlar, tumanlar darajasida amalga oshiriladigan to'lovlar va bu daromadlarning bir qismi tegishli hududlarning byudjetlariga to'g'ri keladi. Quyida O'zbekistondagi soliq to'lovchilarning katta qismiga xos bo'lgan asosiy soliqlarning umumiy ko'rinishi keltirilgan:

¹ O'zbekiston Respublikasining 2021 yil 30 dekabr "2022 yil uchun O'zbekiston Respublikasi Davlat byudjeti to'g'risida"gi O'RQ-742-sonli Qonuni. <https://www.lex.uz/uz/docs/5801127>

² O'zbekiston Respublikasining Soliq kodeksi. 2020 yil, 01 yanvar. <https://lex.uz/docs/-4674902>

³ O'zbekiston Respublikasining Budjet kodeksi. 2014 yil, 01 yanvar. <https://lex.uz/docs/-2304138>

- Shaxsiy daromad solig'i;
- Ish haqi, ijara daromadlari, kapital daromadlari;
- 12% miqdorida soliqqa tortiladi;
- Rezidentlar uchun dividendlar va foizlar-5% stavka;
- Norezidentlar uchun: dividendlar va foizlar-10%.

Asosiy soliqlar bilan bir qatorda, soliq tizimida aktsiz solig'i, suv resurslaridan foydalanish solig'i, foydali qazilmalarni qazib olish solig'i (yer osti resurslari), shuningdek, faoliyatga qarab boshqa maxsus soliqlar nazarda tutilgan. Ushbu soliqlar odatda nafaqat soliq kodeksi, balki joriy yil uchun Davlat byudjet to'g'risidagi qonun bilan ham tartibga solinadi⁴.



Soliqlarning katta qismi markazlashtirilgan bo'lsada, O'zbekistonda mahalliy darajaga tegishli soliqlar va yig'imlar mavjud. Ularning bazasi va maqsadi ko'pincha mulk, yer, litsenziyalash, mahalliy infratuzilma bilan bog'liq. Soliq obyektini binolar, turar-joy va turar-joy bo'lmagan binolar, tugallanmagan qurilish, muhandislik inshootlari, temir yo'llar, quvurlar va boshqalar. Soliqlarning katta qismi markazlashtirilgan bo'lsada, O'zbekistonda mahalliy darajaga tegishli soliqlar va yig'imlar mavjud. Yer uchastkalari - egalik shaklidan qat'i nazar, yer solig'iga tortiladi⁵.

Xulosa. To'lov stavkalari va tartibi yerning toifasiga (qishloq xo'jaligi, shaharlashgan, sanoat va boshqalar), uning sifatiga, shuningdek joylashgan joyiga (viloyat, shahar, qishloq) qarab belgilanadi. Odatda to'lov yiliga ikki marta-belgilangan sanalardan oldin amalga oshiriladi. Byudjetlararo munosabatlarni o'rganish ma'lumotlariga ko'ra, mahalliy to'lovlar quyidagilarni o'z ichiga oladi: ijtimoiy va yo'l infratuzilmasini rivojlantirish uchun soliq, savdo huquqi uchun to'lovlar, tovarlarning ayrim toifalarini sotish uchun litsenziyalar, biznesni ro'yxatdan o'tkazish, ba'zan yo'llarni saqlash uchun badallar, ekologik va ekologik to'lovlar.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasining 2021 yil 30 dekabr "2022 yil uchun O'zbekiston Respublikasi Davlat byudjeti to'g'risida"gi O'RG-742-sonli Qonuni. <https://www.lex.uz/uz/docs/5801127>

⁴ T.S.Malikov. Moliya: nazariy asoslar: O'quv qo'llanma; -T.: "Iqtisod-Moliya", 2021. - 434 bet.

⁵ Tilabov N.T. "Moliya" fanidan o'quv uslubiy qo'llanma. -T.: "IMPRESS MEDIA" MCHJ. 2022. 46 bet.

2. O'zbekiston Respublikasining Soliq kodeksi. 2020 yil, 01 yanvar. <https://lex.uz/docs/-4674902>
3. O'zbekiston Respublikasining Byudjet kodeksi. 2014 yil, 01 yanvar. <https://lex.uz/docs/-2304138>
4. Маликов Т.С. Бюджет-солик сиёсати. Дарслик. - Т.: "IQTISOD-MOLIYA", 2019. - 404 бет
5. T.S.Malikov. Moliya: nazariy asoslar: O'quv qo'llanma; -T.: "Iqtisod-Moliya", 2021. - 434 bet.
6. Tilabov N.T. "Moliya" fanidan o'quv uslubiy qo'llanma. -T.: "IMPRESS MEDIA" MCHJ. 2022. 46 bet.